

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

Maternal-infant Bonding of Teenage Postpartum Mothers With Full-Time Parenting and Non-full-Time Parenting

ฉมาพร หนูเพชร^{1*}, ศศิธร พุมดวง², สุรีย์พร กฤษเจริญ³

Chamaporn Nupech, Sasitorn Phumduang, Sureporn Kritchareon

¹ นักศึกษาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต คณะพยาบาลศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

² รองศาสตราจารย์ ภาควิชาการพยาบาลสูติ-นรีเวชและผดุงครรภ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

³ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาการพยาบาลสูติ-นรีเวชและผดุงครรภ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ABSTRACT

This survey research study aimed to compare the maternal-infant bonding of teenage postpartum mothers with full-time parenting and non-full-time parenting who were checked up 45 days postpartum at hospitals in southern Thailand. The subjects comprised 258 full-time parenting mothers and 53 non-full-time parenting mothers. The maternal-infant bonding questionnaire covered 2 parts: the first covered personal information and information about pregnancy and childbirth, and the second covered maternal-infant bonding, divided into two aspects: feeling toward the baby and perceived treatment behavior to show their love and bonding. The content validity index (CVI) was 0.90 and Cronbach's alpha coefficient 0.71. The data were analyzed using descriptive statistics and Mann-Whitney U test for comparison of maternal-infant bonding.

The result showed that the maternal-infant bonding of full-time parenting mothers was higher than that of non-full-time parenting mothers ($p < .001$). However, in both groups the maternal-infant bonding was at a high level.

Keywords: *Teenage postpartum mother, maternal-infant bonding, parenting*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง และมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่มารับการตรวจ 45 วันหลังคลอด ณ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลศูนย์ในภาคใต้ เป็นกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง 258 ราย และ กลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน 53 ราย เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ด้บข้อมูลระหว่าง เดือน พฤษภาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็น

แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และการคลอด ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารก และด้านการรับรู้พฤติกรรมการปฏิบัติต่อทารกที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ 0.90 ความเที่ยงของแบบสอบถามมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.71 ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ สถิติบรรยายและสถิติแมน-วิทนีย์ ยู เทส

ผลการวิจัยพบว่าความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองดีกว่าของกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ($p < .001$) แต่ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน

คำสำคัญ : มารดาวัยรุ่นหลังคลอด, ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก, การเลี้ยงดูบุตร

บทนำ

การตั้งครรภ์วัยรุ่นพบได้ทั่วโลก เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยในปี พ.ศ. 2550 พบว่า มีการตั้งครรภ์วัยรุ่นในประเทศไทยเป็นอันดับหนึ่งของทวีปเอเชีย (สุพร อภินันทเวช, 2553) ในปี พ.ศ. 2553 สถิติพบว่าประเทศไทย มีอัตราการตั้งครรภ์วัยรุ่น ร้อยละ 18.44 (โรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว, 2553) สถิติของภาคใต้ พบการตั้งครรภ์วัยรุ่น ร้อยละ 10.97 (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่องค์การอนามัยโลกกำหนดไว้ที่ร้อยละ 10 โดยหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น ร้อยละ 80 เป็นการตั้งครรภ์แบบไม่ตั้งใจหรือไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์มาก่อน มักตั้งครรภ์ โดยบังเอิญและขาดความรู้ การตั้งครรภ์วัยรุ่นเป็นภาวะวิกฤตที่วัยรุ่นต้องเผชิญล้วนส่งผลกระทบต่อทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม นอกจากนี้มารดาวัยรุ่นขาดวุฒิภาวะ ขาดประสบการณ์ ขาดความพร้อมในการเตรียมตัวในการตั้งครรภ์และการเป็นมารดาที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาจำกัด ทำให้เป็นการยากที่จะยอมรับบุตรในครรภ์และยอมรับในบทบาทมารดา จึงแสดงพฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตรไม่เหมาะสม รวมทั้งไม่สามารถตอบสนองความต้องการของทารกได้ เป็นผลให้มารดาวัยรุ่นเกิดความคับข้องใจ มีทัศนคติในการเลี้ยงดูบุตรไม่ดีและไม่อยากเลี้ยงดูบุตรต่อไป ซึ่งจะกระทบต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกมีหลายประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านมารดา บิดา ทารก และสิ่งแวดล้อม ถ้าปัจจัยดังกล่าวเป็นไปในทางบวกจะมีผลส่งเสริมให้เกิดความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาทารก และการปรับบทบาทการเป็นมารดาดำเนินไปในทางที่ดี ซึ่งปัจจัยข้างต้น ที่กล่าวมานั้นมีการศึกษาและพบผลการศึกษาที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์แล้ว จากการทบทวนวรรณคดีที่เกี่ยวข้องพบว่า มีอีกหนึ่งปัจจัยที่สามารถทำนายความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกได้ นั่นคือ ความสามารถในการเป็นมารดา (Mercer & Ferketich, 1990) สอดคล้องกับการศึกษาของเทติและแคนดีลาเรีย (Teti & Candelaria, as cited in Ngai, Chan, & Ip, 2010) ที่ว่าระดับความสามารถในการเป็นมารดาที่สูงจะทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกดีขึ้น และจากการศึกษาของเมอร์เซอร์และเฟอร์คีติช (Mercer & Ferketich, as cited in Mercer, 2004) พบว่า ความสามารถในการเป็นมารดาจะเพิ่มขึ้นเมื่อระยะเวลาการเลี้ยงดูนานขึ้น จากการทบทวนวรรณคดีที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับเวลาในการเลี้ยงดูบุตรซึ่งผู้วิจัยคาดว่า มีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกจากการศึกษาของตาร์คการ์ (Tarkka, 2002) การได้เลี้ยงดูทารก เช่น การอาบน้ำ การให้อาหาร การสวมใส่เสื้อผ้าให้ทารก เป็นต้น สามารถทำนายความสามารถในการเป็นมารดาได้ร้อยละ 52 ดังนั้นมารดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองนั้นจะได้มี

ปฏิสัมพันธ์ เช่น สบตา สัมผัส พูดคุย ได้ดูแลทารกในระยะเวลาที่มากกว่ามารดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วน รวมทั้งการตอบสนองของทารกที่ดีจะส่งผลให้ มารดามีความรู้สึกสบายใจ และมีความสุขที่ได้ทำหน้าที่มารดา (มนต์ตรา พันธุ์ฝึก, ศรีสมร ภูมณสกุล และอรพินธ์ เจริญผล, 2552) ส่งผลให้ความสามารถในการเป็นมารดาดีและความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกดีขึ้นด้วย แต่เนื่องจากราคาวัยรุ่นนั้นต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตามพัฒนาการของวัยรุ่นเองและต้องมารับกับบทบาทใหม่ นั่นคือ การเป็นมารดา ความไม่พร้อมร่วมกับการได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่ไม่เพียงพออาจทำให้มารดาวัยรุ่นมีปัญหาในการปรับตัว บางส่วนฝากบุตรไว้กับปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติ มีทารกบางส่วนอยู่ภายใต้การเลี้ยงดูของมารดาวัยรุ่น การที่มารดาไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้นั้นย่อมมีส่วนต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก แต่ยังไม่แน่ใจว่าการที่มารดาวัยรุ่นเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองนั้น จะส่งผลต่อความรักใคร่ที่ดีหรือไม่ จากพัฒนาการและวุฒิภาวะของวัยรุ่นที่ยังไม่พร้อม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วน เพื่อพิสูจน์ให้เห็นชัดเจนว่าการเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่นมีผลอย่างไรต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดา ต่อทารก และเพื่อได้ข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการพยาบาลในการส่งเสริมการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เหมาะสมและเกิดผลดีต่อพัฒนาการและการเจริญเติบโตของทารก ลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในสังคมจากการที่ทารกโดนทารุณกรรมหรือถูกทอดทิ้งในอนาคต

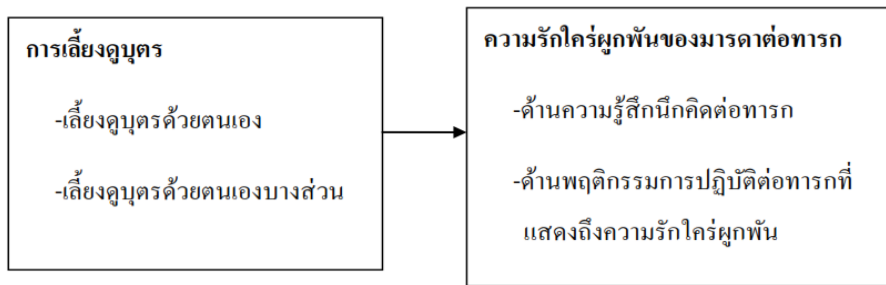
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง
2. เพื่อศึกษาระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วน
3. เพื่อเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วน

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดได้มาจากการทบทวนวรรณคดีที่เกี่ยวข้องโดยประยุกต์ใช้แนวคิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก (maternal-infant bonding) ของคลอสและเคนเนล (Klaus & Kennell, 1982) ซึ่งกล่าวว่าความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก คือ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากมารดาสู่ทารก ซึ่งแสดงออกถึงความรักความห่วงใย เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทีละน้อย ตั้งแต่เริ่มวางแผนการตั้งครรภ์จนกระทั่งหลังคลอด จากการทบทวนวรรณคดีสามารถสรุปเป็นความคิดรวบยอดได้ว่า ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารก ได้แก่ ความรัก ความห่วงใย เป็นต้น และด้านพฤติกรรมการปฏิบัติต่อทารกที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน ได้แก่ การเอาใจใส่ดูแลบุตร การกอดรัดอุ้มชู การให้ความรักความอบอุ่น สัมผัสใกล้ชิด ประสานสายตา พูดคุยหยอกล้อกับบุตร และให้เวลาบุตรอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น นอกจากนี้พบว่าปัจจัยที่สามารถทำนายความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกได้นั้นคือ ความสามารถในการเป็นมารดา กล่าวคือ ความสามารถในการเป็นมารดาที่สูงจะทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกดีขึ้น และความสามารถในการ

เป็นมารดานั้นจำเป็นต้องใช้เวลาในการเลี้ยงดูทารก จากการศึกษาของตาร์คการ์ (Tarkka, 2002) การได้เลี้ยงดูทารก เช่น การอาบน้ำ การให้อาหาร การสวมใส่เสื้อผ้าให้ทารก เป็นต้น สามารถทำนายความสามารถในการเป็นมารดาได้ ดังนั้นมารดาที่เลี้ยงดูบุตรมากกว่าย่อมเกิดความรักใคร่ผูกพันดีกว่ามารดาที่เลี้ยงดูบุตรในเวลา ที่น้อยกว่า และที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูในเวลาที่แตกต่างกันว่าจะทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกต่างกันหรือไม่ สามารถสรุปกรอบแนวคิดได้ดัง ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยโดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้ มารดาหลังคลอดอายุ 13-19 ปีที่มารับการตรวจ 45 วันหลังคลอด โดยกำหนดคุณสมบัติ ด้านมารดา ได้แก่ มารดาครรภ์เดียวครรภ์แรก หลังคลอดปกติ ไม่มีภาวะแทรกซ้อนขณะคลอด หรือหลังคลอด ไม่มีความผิดปกติด้านจิตอารมณ์ สามารถอ่านออกเขียนได้ ด้านทารก ได้แก่ ทารกครบกำหนดหลังคลอดปกติ ไม่มีภาวะแทรกซ้อนขณะคลอดหรือหลังคลอด แบ่งกลุ่มตัวอย่างตามคุณสมบัติ ดังนี้ มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง คือ มารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ≥ 5 วันต่อสัปดาห์ โดยในแต่ละวันต้องเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองมากกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วน คือ มารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง 1-4 วันต่อสัปดาห์ โดยในแต่ละวันต้องเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองน้อย 12 ชั่วโมงต่อวัน ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามโดยใช้เวลา 15-20 นาที

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และการคลอด ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านความรู้สึนึกคิดต่อทารก และด้านการรับรู้พฤติกรรมปฏิบัติต่อทารกที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน รวม 30 ข้อ เป็นแบบลิเกิต 5 ระดับ ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ 0.90 หากค่าความเที่ยงของแบบสอบถามด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.71

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ สถิติบรรยายสำหรับข้อมูลส่วนบุคคล และข้อมูลทางสถิติศาสตร์ และสถิติ แมน-วิทนีย์ ยูเทส สำหรับทดสอบความแตกต่างของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะทั่วไป และจำแนก ตามข้อมูลสถิติศาสตร์และการเลี้ยงดูทารก

กลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองมีอายุเฉลี่ย 17.66 ปี ($SD = .81$) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 85.3) สถานภาพสมรสโสด (ร้อยละ 93) โดยไม่ได้แยกกันอยู่กับสามี (ร้อยละ 92.6) จบการศึกษาชั้นม.ต้น (ร้อยละ 51.2) ไม่มีอาชีพ (ร้อยละ 43) สามีส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้น ม.ต้น (ร้อยละ 45.3) ประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 63.6) กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ย 11,082.17 บาทต่อเดือน ($SD = 6843.65$) มีรายได้พอใช้จ่ายในครอบครัว (ร้อยละ 69.4) ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย (ร้อยละ 73.6) ส่วนข้อมูลสถิติศาสตร์ และการเลี้ยงดูทารก กลุ่มตัวอย่างไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์ (ร้อยละ 50.8) โดยฝากครรภ์มากกว่าหรือเท่ากับ 4 ครั้ง (ร้อยละ 70.9) ส่วนใหญ่ไม่ได้รับยาแก้ปวดที่ทำให้ง่วงนอนขณะรอคลอด (ร้อยละ 62.4) และใน 45-60 นาทีแรกหลังคลอดได้ให้ทารกดูดนมทันที (ร้อยละ 81.4) โดยขณะพักพื้นที่หอผู้ป่วยหลังคลอดเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว (ร้อยละ 82.2) เช่นเดียวกับ 45 วันหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวเช่นกัน (ร้อยละ 74.4) ส่วนใหญ่เลี้ยงดูบุตรทั้งกลางวันและกลางคืน (ร้อยละ 95.3) กลุ่มตัวอย่างพอใจในเพศของบุตร (ร้อยละ 63.6) และมีความพึงพอใจในรูปร่างหน้าตาของบุตร (ร้อยละ 95.3) มีการพักผ่อนเพียงพอ (ร้อยละ 74)

กลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนมีอายุเฉลี่ย 17.20 ปี ($SD = 1.49$) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 81.1) สถานภาพสมรสโสด (ร้อยละ 96.2) โดยไม่ได้แยกกันอยู่กับสามี (ร้อยละ 92.5) จบการศึกษาม.ต้น (ร้อยละ 49.1) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 37.7) สามีส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นม.ต้น (ร้อยละ 45.3) ประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 60.4) กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ย 10,000 บาทต่อเดือน ($SD = 5605.62$) มีรายได้พอใช้จ่ายในครอบครัว (ร้อยละ 69.8) ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย (ร้อยละ 90.6) ส่วนข้อมูลสถิติศาสตร์ และการเลี้ยงดูทารก กลุ่มตัวอย่างไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์ (ร้อยละ 67.9) โดยฝากครรภ์น้อยกว่า 4 ครั้ง (ร้อยละ 49.1) ส่วนใหญ่ไม่ได้รับยาแก้ปวดที่ทำให้ง่วงขณะรอคลอด (ร้อยละ 66.0) ใน 45-60 นาทีแรกหลังคลอด ได้ให้ทารกดูดนมทันที (ร้อยละ 73.6) โดยขณะพักพื้นที่หอผู้ป่วยหลังคลอดเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา (ร้อยละ 86.8) ส่วน 45 วันหลังคลอดไม่ได้เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว (ร้อยละ 60.4) เลี้ยงดูบุตรในเวลากลางวัน (ร้อยละ 60.4) กลุ่มตัวอย่างพอใจในเพศของบุตร (ร้อยละ 58.5) และมีความพึงพอใจในรูปร่างหน้าตาของบุตร (ร้อยละ 98.1) และกลุ่มตัวอย่างพักผ่อนเพียงพอ (ร้อยละ 86.8)

ส่วนที่ 2 ระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

จากการวิจัยพบว่า ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและ มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนอยู่ในระดับสูง ทั้ง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึกรักนึกคิดถึงทารกและด้านการรับรู้พฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน ($M = 57.42, SD = 3.68$ และ $M = 55.31, SD = 5.15$; $M = 55.69, SD = 5.25$ และ $M = 51.87, SD = 7.23$ ตามลำดับ) ดังแสดงในตาราง 2

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

ผลการวิจัยพบว่าค่าเฉลี่ยลำดับที่ของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองเท่ากับ 164.34 ซึ่งสูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง

บางส่วนที่มีค่าเฉลี่ยลำดับที่ของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก เท่ากับ 115.40 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($Z = -3.76, p < .001$) ดังแสดงในตาราง 3

อภิปรายผลการวิจัย

ประการที่ 1 ระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มอยู่ในระดับสูงสามารถอธิบายได้ว่า จากผลการศึกษาเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีสถานภาพสมรสโสดแต่อยู่ด้วยกันกับสามีนั้น อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับที่สูง ซึ่งถ้ามารดาได้รับการสนับสนุนจากสังคมและสามีดี การปรับบทบาทมารดา ก็จะดีด้วยส่งผลให้สามารถสร้างความรักใคร่ผูกพันกับทารกได้ดีเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสอดคล้องกับการศึกษาของพรพรรณ ภูสาหัส และกาญจนา ปัญญานันทาท (2550) ที่พบว่า การสนับสนุนจากคู่สมรสมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .32, p < .01$) และการศึกษาของพัชรา เกษมสุข (2542) พบว่ามารดาวัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคม ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความรักใคร่ผูกพันอีกประการหนึ่งคือ กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มนั้นไม่ได้รับยาแก้ปวดที่ทำให้ง่วงในขณะที่รอคลอดหรือหลังคลอดซึ่งหากมารดาได้รับยาดังกล่าวจะทำให้มารดาไม่สามารถสร้างความรักใคร่ผูกพันในระยะเวลาที่มารดาไวต่อการเกิดความรักใคร่ผูกพันต่อทารก (sensitive period) ซึ่งเป็นช่วงที่ทารกตื่นตัวเต็มที่ ได้ และช่วงเวลาดังกล่าวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มได้ให้ทารกดูนมซึ่งพฤติกรรมในการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกได้ เนื่องจากมารดาสามารถจ้องมอง สบตา สัมผัส ให้ความอบอุ่นและให้นมบุตรไปพร้อมๆ กันได้ (Klaus & Kennell, 1982) นอกจากนี้ปัจจัยด้านทารกส่งผลต่อความรักใคร่ผูกพันได้กล่าวคือ หากทารกมีรูปร่างหน้าตาและเพศที่ตรงกับความต้องการของมารดา จะทำให้มารดาอุ้ม สัมผัส พูดยุ้ย อยากรู้อยากเห็น ทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกพัฒนาได้ดีกว่า (Klaus & Kennell, 1982; Punthmatharith, 2002) เช่นเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มส่วนใหญ่มีความพึงใจในรูปร่างหน้าตาบุตร และได้บุตรตรงตามเพศที่ต้องการดังนั้นจึงทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกพัฒนาได้ดี

ประการที่ 2 ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองสูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวอาจมาจากปัจจัยบางประการที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกัน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยด้านศาสตร์และการเลี้ยงดูบุตร โดยปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ระดับการศึกษาพบว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นทั้ง 2 กลุ่มมีการศึกษาในระดับต่ำ แต่กลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองมีการศึกษาระดับม.ปลายและระดับปวส. สูงกว่ากลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน การที่มารดาวัยรุ่นมีการศึกษาในระดับที่ต่ำ ทำให้มีข้อจำกัดในการเลือกอาชีพ ส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพรับจ้าง ส่งผลให้มีรายได้น้อย ทำให้มีอุปสรรคในการตอบสนองปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต รวมทั้งความสามารถในการซื้อของในการเลี้ยงดูบุตรให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชูศรี คิวสกุล (2539) ที่พบว่าการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และรายได้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การเลี้ยงดูบุตรของมารดาที่มีการศึกษาดำด้อยคุณภาพกว่าการเลี้ยงดูบุตรของมารดาที่มีการศึกษาสูง ส่วนปัจจัยด้านจิตศาสตร์และการเลี้ยงดูบุตร เช่น การวางแผนการตั้งครรภ์ กลุ่มที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วนไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์ มากกว่ากลุ่มที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ซึ่งหากการตั้งครรภ์เป็นการตั้งครรภ์ที่วางแผนไว้ จะทำให้มารดาพัฒนาความรักใคร่ผูกพันได้ดีกว่ามารดาที่ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์ (De Chateau, as cited in Punthmatharith, 2002 ; Klaus & Kennell, 1982) และหากมารดามีการวางแผนการตั้งครรภ์ มักจะใส่ใจสุขภาพของตนเองและทารกในครรภ์ ส่งผลให้ไปฝากครรภ์ตามนัด โดยกลุ่มที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองฝากครรภ์มากกว่าหรือเท่ากับ 4 ครั้ง ในขณะที่มารดากลุ่มที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วนฝากครรภ์ฝากครรภ์น้อยกว่า 4 ครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของคลอสและเคนเนล (Klaus & Kennell, 1982) ที่ว่าความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกจะเริ่มพัฒนาตั้งแต่มารดามีการวางแผนการตั้งครรภ์จนกระทั่งถึงหลังคลอด และความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในขณะตั้งครรภ์เป็นตัวทำนายความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในระยะหลังคลอดได้ (Siddiqui & Häggelöf, 2000) นอกจากนี้ช่วงเวลาในการเลี้ยงดูบุตรก็มีความสำคัญกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกกล่าวคือ ระยะเวลาในการเลี้ยงดูบุตรที่มากกว่าทำให้มีโอกาสได้แสดงพฤติกรรมที่แสดงความรักใคร่ผูกพันได้มากกว่า เช่น การสัมผัส การพูดคุย สบตา การให้เวลา เป็นต้น และในขณะที่เลี้ยงดูบุตรการตอบสนองและความน่ารักของทารกจะทำให้มารดาสุขใจและมีความสุขในการทำหน้าที่มารดาอีกด้วย (มนต์ตรา พันธุ์ฝึก, ศรีสมร ภูมณสกุล และอรพินธ์ เจริญผล, 2552) จากการศึกษาครั้งนี้มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองนั้นจะเลี้ยงดูบุตรทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน ซึ่งใช้เวลาในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วนที่เลี้ยงดูบุตรในเวลากลางวันเป็นส่วนใหญ่ อีกประการ คือ ในช่วง 45 วันหลังคลอดกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองส่วนใหญ่เลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา ในขณะที่กลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วนเลี้ยงดูบุตรด้วยนมผสม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพรพรรณ ภูสาหัส และกาญจนา ปัญญานันทาท (2550) ที่พบว่า การเลี้ยงดูด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .27, p < .01$)

ข้อจำกัดการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วนมีเพียง 53 ราย (ร้อยละ 17.04) ซึ่งน้อยกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองที่มีจำนวน 258 ราย (ร้อยละ 82.96) ดังนั้นอาจมีข้อจำกัดในการอ้างอิงผลถึงประชากรได้
2. สถานที่ในการเก็บข้อมูลเป็นแผนกผู้ป่วยนอก ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมารับการตรวจและมารับการรักษา ทำให้กลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีสมาธิในการตอบแบบสอบถามลดลงซึ่งอาจส่งผลต่อคำตอบที่ได้

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านการปฏิบัติการพยาบาล ถึงแม้ว่าจะเน้นเฉลี่ยความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วนจะอยู่ในระดับสูงเหมือนกัน พยาบาลควรที่จะปฏิบัติกิจกรรมพยาบาลที่ส่งเสริมให้เกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกให้มากยิ่งขึ้นต่อไป

2. ด้านการบริหารงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแลผู้รับบริการด้านสูติศาสตร์ควรรให้ความสำคัญกับการดูแลมารดาไว้รุ่นหลังคลอดให้เทียบเท่ากับกลุ่มมารดาไว้รุ่นอื่น และควรมีการประสานงานกับหน่วยงานในชุมชนหรือใกล้บ้านในการดูแลมารดาไว้รุ่นหลังคลอดอย่างต่อเนื่อง ช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาและเป็นທີ່ปรึกษาในการเลี้ยงดูบุตร

3. ด้านนโยบาย ควรมีการเสนอนโยบายที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมให้มารดาไว้รุ่นสามารถที่จะเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองและสามารถเรียนหรือประกอบอาชีพไปพร้อมๆกัน เพื่อให้มารดาเกิดความรักใคร่ผูกพันต่อทารกที่เหมาะสม ลดอัตราการทอดทิ้งบุตร ทารุณกรรมบุตรส่งผลให้เด็กเป็นประชากรที่ดีต่อไปในอนาคต

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของมารดาไว้รุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาไว้รุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน แบ่งตามระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก (N = 311)

กลุ่ม	ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก		
	M	SD	ระดับ
เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n = 258)			
- ด้านความรู้สึกรักใคร่ต่อทารก (คะแนนเต็ม 60)	57.42	3.68	สูง
- ด้านการรับรู้พฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน (คะแนนเต็ม 60)	55.31	5.15	สูง
เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน (n = 53)			
- ด้านความรู้สึกรักใคร่ต่อทารก (คะแนนเต็ม 60)	55.69	5.25	สูง
- ด้านการรับรู้พฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน (คะแนนเต็ม 60)	51.87	7.23	สูง

ตาราง 2 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยลำดับที่ของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกระหว่างมารดาไว้รุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาไว้รุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ใช้สถิติแมน – วิทนี ยู เทส (N= 311)

	เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n = 258)		เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน (n = 53)		Z
	mean ranks	sum of ranks	mean ranks	sum of ranks	
คะแนนความรักใคร่ ผูกพันของมารดาต่อทารก	164.34	42400.00	115.40	6116.00	-3.622*

* $p < .001$

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2553. สถานการณ์การตั้งครรภ์ของวัยรุ่น. ค้นหามือ 2 พฤศจิกายน 2554, จาก http://www.m-society.go.th/document/statistic/statistic_6648.pdf
- ชูศรี ตี๋สกุล. 2539. พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรวัยขวบปีแรกของมารดาที่พบบุตรมารับการรักษาที่โรงพยาบาลวชิระภูเก็ต. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรพรรณ ภูสาหัส, และกาญจนา ปัญญานันทawat. 2550. การสนับสนุนจากคู่สมรส การรับรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่กับสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด. ราชบัณฑิตยสถานสาร, 13, 82-92.
- พัชรา เกษมสุข. 2542. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในมารดาวัยรุ่นครรภ์เดียวและครรภ์แรกหลังคลอดปกติ : กรณีศึกษา
- มนต์ตรา พันธุ์พัก, ศรีสมร ภูมณสกุล, และอรพินธ์ เจริญผล. (2552). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทมารดาต่อสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ความพึงพอใจในบทบาทของมารดา ความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารก และการเจริญเติบโตของทารก. ราชบัณฑิตยสถานสาร, 15, 149-160.
- โรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว. 2553. ระบบรายงานเฉพาะกิจ โรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว. ค้นหามือ 27 กุมภาพันธ์ 2554, จาก http://www.saiyairakhospital.com/newdemo/admin/user_province_report.html
- สุพร อภินันทเวช. 2553. การให้คำปรึกษาในวัยรุ่นตั้งครรภ์. ใน ธารธิป โคละทัต, บุญยิ่ง มานะบริบูรณ์ และวิทยา ธิฐาพันธ์ (บรรณาธิการ), *วัยรุ่นตั้งครรภ์และทารกเกิดก่อนกำหนด...ปัญหาที่ท้าทาย* (หน้า 107-112). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- Klaus, M. H., & Kennell, J. H. 1982. Parent-infant bonding (2nd ed.). St. Louis, MO: Mosby.
- Mercer, R. T., & Ferketich, S. L. 1990. Predictors of parental attachment during early parenthood. *Journal of Advanced Nursing*, 15, 268-280.
- Mercer, R. T. 2004. Becoming a mother versus maternal role attainment. *Journal of Nursing Scholarship*, 36, 226-232.
- Ngai, F., Chan, S. W., & Ip, W. 2010. Predictors and correlates of maternal role competence and satisfaction. *Nursing Research*, 59, 185-193.
- Punthmatharith, B. 2002. Concept analysis of bonding. *Thai Journal of Nursing Research*, 6, 76-85.
- Siddiqui, A., & Hägglöf, B. 2000. Does maternal prenatal attachment predict postnatal mother-infant interaction?. *Early Human Development*, 59, 13-25.
- Tarkka, M. T. 2002. Predictors of maternal competence by first-time mothers when the child is 8 months old. *Journal of Advanced Nursing*, 41, 233-240.